

ДИПЛОМАТИЧНЕ І КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО

УДК 341.7; 341.463.1:17.021.1
DOI <https://doi.org/10.32782/ILA.2024.31.03>

ГОНЧАРОВА Ю. А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету

МІЩУК М. С.,

кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державного торговельно-економічного університету

ЕТИЧНА ПОВЕДІНКА ДИПЛОМАТИЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Колись манери створювали люди,
тепер манери створюють людей.
Д. Байрон

Анотація. Правове регулювання етичної поведінки дипломатичного службовця як об'єкт наукового дослідження до недавнього часу залишається поза увагою українських науковців. Міжнародне право та Закон України «Про дипломатичну службу» регламентує різні аспекти дипломатичної служби, зосереджуючись на її принципах, завданнях, функціях, правах, привілеях та імунітетах, однак залишає поза увагою правову сторону дотримання етичних норм у діяльності дипломатичних службовців.

Між тим, варто зазначити, що нерідко етичні норми поведінки дипломатичного службовця тісно переплітаються із установленими міжнародною практикою нормами дипломатичного протоколу та етикету.

Враховуючи, що на дипломатичних службовців поширюється законодавство про державну службу, доцільно проаналізувати як питання етики та моральності у поведінці державних службовців розглядаються науковою спільнотою, а також наявні правові механізми, які забезпечують їх дотримання.

Метою статті є висвітлення правових аспектів етичної поведінки в діяльності дипломата як державного службовця, юридичного закріплення моральних норм його поведінки у міжнародному праві та чинному українському законодавстві, визначення доцільних

підходів до забезпечення неухильного дотримання українськими дипломатами норм професійної етики.

Методи. Нормативно-правовою базою дослідження стали законодавчі акти України, праці вчених у галузі етики, етичної поведінки та етикету державного та дипломатичного службовців. Завдяки поєднанню загальнонаукових і спеціальних методів пізнання вдалося обробити зазначений емпіричний матеріал і отримати власні наукові висновки.

Ключові слова: державна служба, державний службовець, дипломатичний службовець, принципи діяльності, етична поведінка, правила, норми.

Постановка проблеми. Особливістю етики державного службовця є те, що його діяльність має відповідати положенням Конституції і чинного законодавства України, а також загальним етичним нормам поведінки.

Що ж до дипломатичного службовця, то його функціонування має відповідати не тільки положенням чинного законодавства, загальним етичним нормам поведінки, але й нормам міжнародного права.

Прийнятий у грудні 2015 р. Закон України «Про державну службу» [1] поширюється на посадових осіб дипломатичної служби, що підтверджується положеннями у Закону України «Про дипломатичну службу» [2], який набув чинності у грудні 2018 р.

Ухвалення вказаних законодавчих актів, а також з урахуванням сучасних викликів дотримання професійної етики дипломата у зв'язку з підвищеною публічністю, у тому числі з огляду на цифровізацію та активне використання дипломатами соціальних мереж, стало підставою для подальших дискусій щодо необхідності формулювання нових аспектів правового регулювання етичної поведінки дипломата як державного службовця.

Стан дослідження. За часів незалежності України проблематика етичної поведінки державного службовця була предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, дослідження проблем та ролі державної служби в системі державного управління проводили такі науковці, як: Т. Витко, В. Малімон, Н. Шевченко, А. І. Іонова, П. П. Степнова, С. С. Літова, В. В. Черепанова та ін.; призначення професійної етики та етичної поведінки державних службовців опрацьовувалися А. Войтенко, В. Якобчук, Н. Пугачовою, М. Веселовим, П. Єпринцевим, Ю. Даниленко, Т. Бирковичем, О.Сторожуком, Л. Заболотною.

Окремі питання етики дипломатичного службовця розглядаються рамках сукупності загальноприйнятих правил складових професійного забезпечення міжнародних відносин, якими є дипломатичний протокол та етикет. Проте, безпосередньо у науковій сфері праці, присвячені етичним нормам дипломатичних службовців відсутні, і лише між інших згадуються у підручниках та навчальних посібниках таких авторів, як: Ціватий В.Г., В. І. Гуменюк, Ю. Палеха, О. Сагайдак, окремих публікаціях Д. Ткача, П.Сардарчука, Т. Шинкаренка, Р. Палагусинець, С.Федчишина та ін.

Не зважаючи на великий масив досліджень у цій сфері, все ще залишається поза увагою саме питання правового регулювання етичної поведінки

дипломатичного службовця, а наукова спільнота все ще по різному тлумачить етичні норми поведінки самого державного службовця.

Метою статті є висвітлення правових аспектів етичної поведінки в діяльності дипломата як державного службовця, юридичного закріплення моральних норм його поведінки у міжнародному праві та чинному законодавстві України, визначення можливих підходів до забезпечення неухильного дотримання українськими дипломатами норм професійної етики.

Виклад основного матеріалу. У кожній професії є відповідні етичні норми, серед яких особливе місце займає етика державного та дипломатичного службовців.

Етика (від грецьк – звичай) – 1) філософська дисципліна, об'єктом вивчення якої є мораль, моральність; 2) система моральних норм і цінностей, що є характерною для певної культурної або релігійної спільноти, соціальної чи професійної групи людей. Етика як філософська наука зосереджує увагу на проблемах сутності й функціонування моралі, досліджує специфіку моральних норм і цінностей та шляхи їх обґрунтування, з'ясує моральні аспекти людської свідомості, діяльності, спілкування і світоставлення, аналізує мову моралі, значення і функції моральних висловлювань [3, с. 204].

Етичні норми, які на сьогодні складають систему норм етичної поведінки державного та дипломатичного службовців, формувалися упродовж багатьох століть. У творах давньогрецьких філософів можна знайти два терміни, похідні від слова «етос»: *ethikos* (етичний) і *ethika* (етика). Термін «етичний» потрібний був мислителям, зокрема Арістотелю, для пізнання чеснот, що стосуються людської вдачі, характеру. Що ж до науки, котра вивчає власне етичні чесноти, то саме Арістотель і його найближчі учні назвали її етикою. Серед багатьох його праць особливо вирізняються роботи, присвячені проблемі політики й етики (у тому числі «Нікомахова етика», «Евдомова етика») [4].

Американський вчений Ф.Томпсон, розмірковуючи про існування певних відмінностей між урядовою і приватною етикою, сформулював три парадокси. *Перший*: хоча етика часом здається менш важливою, ніж всі інші питання, але, оскільки вона побічно впливає на всі прийняті рішення, в кінцевому рахунку вона виявляється найважливішою. *Другий*: моральні чесноти приватного життя (наприклад, такі як сором'язливість, небажання привертати увагу до власної персони) не завжди є чеснотами в житті публічному. *Третій*: негативне, з точки зору суспільної моралі, враження від тих чи інших вчинків державного службовця, навіть якщо воно насправді є помилковим, все одно відіграють негативну роль, оскільки підривають довіру до уряду і, в ширшому сенсі, до демократії в цілому.

Тому, як зауважує А. Войтенко, чиновник зобов'язаний бути особливо педантичним у своїй публічній поведінці, причому як на службі, так і поза нею. Вчений стверджує, що деякі автори навіть говорять про настання «етичної ери» в управлінні [5].

Доречно наголосити, що етика державного та дипломатичного службовців значно відрізняється від етики іншого працівника, оскільки вона є системою норм етичної поведінки, порядком дій та правил, які складаються у державно-службових відносинах.

Ю. Даниленко вважає, що дотримання етичних правил поведінки є основою діяльності державного службовця. В загальному розумінні *етика поведінки державного службовця* – це система етичних норм та принципів, встановлений порядок дій, правил та взаємовідносин у державно-службових відносинах, що базуються на ціннісних засадах державної служби та усвідомленні державним службовцем свого професійного призначення [6, с. 56].

Досліджуючи правила етичної поведінки у державній службі, Ю. Даниленко розмірковує над її факторами, пропонуючи наступне: *по-перше*, державна служба повинна відповідати не лише правовим, але й етичним нормам; *по-друге*, правила етичної поведінки відіграють превентивну антикорупційну роль, оскільки сам факт їх дотримання забезпечує державного службовця від вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень; *по-третє*, існування організаційних та професійних складових службової діяльності, які обумовлюють підвищене морально-етичне навантаження на державних службовців, вимагаючи окремої уваги до правил їх етичної поведінки. [6, с. 57].

Державний службовець, у розумінні Закону України «Про державну службу», «це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби» (ч. 2 ст. 1).

Загальні правила етичної поведінки державних службовців схвалені Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 (в редакції від 28.04.2023) № 72-21 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» [7].

Відповідно до п.п. 1–3 Правил державні службовці під час виконання своїх посадових обов'язків зобов'язані неухильно дотримуватись загально-визнаних етичних норм поведінки, бути доброзичливими та ввічливими, дотримуватись високої культури спілкування, з повагою ставитись до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, об'єднань громадян, інших юридичних осіб, а також повинні проявляти стриманість у разі критики чи образ з боку громадян, зауважувати щодо неприйнятності такої поведінки і необхідності дотримання норм ввічливого спілкування.

Особливістю вказаних Правил є те, що державні службовці, у тому числі в позаробочий час, повинні утримуватися від поширення інформації, зокрема розміщення коментарів на веб-сайтах і у соціальних мережах,

що можуть завдати шкоди репутації державних органів, не допускати принизливих коментарів щодо зовнішнього вигляду, одягу, віку, статі, сімейного стану або віросповідання особи; впливу приватних, сімейних, суспільних або інших стосунків чи інтересів на його (її) поведінку та прийняття рішень під час виконання своїх посадових обов'язків тощо. Державні службовці повинні запобігати виникненню конфліктів з громадянами, керівниками, колегами та підлеглими.

На неухильному додержанні державними службовцями норм етичної поведінки наголошує також і Закон України «Про запобігання корупції». Так, у Розділі VI «Правила етичної поведінки» цього Закону, статтею 38 передбачено, що особи, уповноважені на виконання функцій держави, «під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону та загально визначених етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими». Недотримання ними загальних правил етичної поведінки тягне притягнення до встановленої чинним законодавством відповідальності [8].

У Законі України «Про державну службу», зокрема у статті 65 «Підстави для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності» зазначено, що підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, однією з яких є «порушення правил етичної поведінки державних службовців».

Проте, зважаючи на те, що сфера дії Закону України «Про державну службу» (п. 6 ч. 2 ст. 3) поширюється й на дипломатичну службу та її посадових осіб, логічним можна зробити висновок, що норми етичної поведінки дипломатичного службовця можуть поширюватися і на дипломатичних службовців.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про дипломатичну службу», дипломатична служба – «це державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаній з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном».

У п. 4 ч. 1 ст. 1 цього Закону надано чітке формулювання, що дипломатичний службовець – громадянин України, який «займає дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням дипломатичних або консульських функцій, а також дотримується принципів дипломатичної служби». Наведене визначення дозволяє констатувати, що дипломатичний службовець відноситься до категорії державних службовців, і тому на нього розповсюджуються всі вимоги щодо несення державної служби.

У науковій літературі акцентується, що дипломати – це не чиновники, а політики міжнародного рівня. У цьому сенсі Р. Палагусинець слушно

зауважує, що дипломатична служба – це не практична публічно-політична діяльність, а свого роду нормативно врегульований інструмент професійного забезпечення державної влади в справі реалізації зовнішньополітичного курсу.

Державний службовець – не найманий працівник в класичному розумінні цього слова, а представник держави. Його роботодавець – не керівник того чи іншого органу влади, а держава в цілому [9].

Більш чітко визначення дипломата як державного службовця надає О. Сагайдак, підкреслюючи, що сучасний дипломат – «це службова особа, що займається дипломатією, працівник дипломатичної установи, а в переносному розумінні слова – це особа, яка досягає своєї мети, діючи обережно та вміло, тактовно в стосунках з іншими» [10, с. 53].

Враховуючи основні функції та завдання дипломата (зокрема представництво дипломатичними службовцями нашої держави за кордоном, спрямоване на підтримку нормальних відносин з іноземними державами; розв'язання складних питань міжнародних відносин мирним шляхом), важливими фаховими навичками для такого держслужбовця є здатність (навіть мистецтво): вести переговори та дипломатичні бесіди в різних умовах та рівнях; долати перешкоди та налагоджувати добрі стосунки з офіційними особами іноземних держав; встановлювати, підтримувати та розвивати багатосторонні зв'язки й контакти у різних колах країни перебування.

Правова сутність етичної поведінки виявляється у наявності законодавчо закріплених службових повноважень дипломатичного службовця, який обіймає певну посаду в органі дипломатичної служби та бездоганно їх виконує, дотримуючись принципів дипломатичної служби та етики.

З урахуванням зазначеного, можна дійти висновку, що поняття «*етична поведінка дипломатичного службовця*» охоплює систему соціальних, політичних і правових етичних правил та норм, завдяки яким він може якісно нести дипломатичну службу та бездоганно виконувати покладені на нього органом дипломатичної служби посадові обов'язки. Втім, цілком логічно постає про необхідність функціонування інституту відповідальності, як механізму забезпечення дотримання таких правил і норм дипломатичними службовцями.

В історії дипломатії незалежної України виникали ситуації, коли дипломатичні службовці не погоджувалися з політичною лінією уряду, одержуваними вказівками. Зокрема це мало місце під час революційних подій «Майдану», коли в українських медіа з'явився документ за назвою «*Звернення українських дипломатів*» на підтримку Революції гідності.

Це був бунт. Чинні співробітники МЗС засвідчили, що підтримують протести, і закликали інших колег робити так само [11].

Безперечно підняте питання тісно переплітається із положеннями Статті 10 «Політична неупередженість» Закону України «Про державну службу», згідно із якою «державний службовець (вважай і дипломатичний службовець) повинен неупереджено виконувати законні накази

(розпорядження), доручення керівників незалежно від їх партійної належності та своїх політичних переконань.

Державний службовець не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж державного органу та довіру до влади або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та прав і свобод інших людей.

Вищезазначені положення торкаються правового статусу державного службовця, але не забороняють цьому суб'єкту критично висловлюватись щодо неправильних на його думку дій органу влади чи вищих посадових осіб держави.

Зовсім інший підхід має бути до дипломатичних службовців, які припускаються дорікань щодо подій у державі їх акредитації, які здатні завдати шкоди престижу, гідності України. У всьому цивілізованому світі діє неписана етична норма: «*se soumettre ou se demettre*» («підкоритися чи подати у відставку»). У американців є щось на кшталт афоризму: «Я за свою країну – права вона чи ні».

А в дипломатичній службі такий підхід знайшов і юридичне закріплення у відповідній інструкції Державного департаменту США, яка, зокрема, каже: «Виконуйте прийняте центром рішення, навіть якщо з ним не погоджуєтесь».

Також, враховуючи підвищену публічність та сучасні виклики, з якими щодня стикаються дипломати виконуючи свої посадові обов'язки як то цифровізація, активне використання дипломатами соціальних мереж, в Україні також назріла реальна необхідність прийняття **Кодексу професійної етики українського дипломата** як інструменту розвитку професії, забезпечення правомірних очікувань суспільства.

Для прикладу можна навести Великобританію, яка встановила законодавчу основу для управління дипломатичними службами, до яких включено Кодекс дипломатичної служби, який закріплює основні цінності як стандарти поведінки: доброчесність, чесність, об'єктивність та неупередженість.

Політична неупередженість означає, що британський дипломат повинен служити уряду незалежно від його політичних переконань. Збереження його/її неупередженості має відповідати Кодексу дипломатичної служби незалежно від його/її політичних переконань. У зв'язку з цим британські дипломати відіграють важливу роль у донесенні національних інтересів Великобританії на їхньому двосторонньому, регіональному та багатосторонньому форумі.

Незважаючи на те, що британський дипломат має власну думку щодо створення процесу дипломатії, це не повинно ставити під загрозу інтереси Великобританії [12].

З урахуванням міжнародного досвіду у згаданому проекті **Кодексу професійної етики українського дипломата** дуже важливо передбачити специфічні прояви дипломатичної деонтології, тобто сукупність етичних норм і принципів професійної поведінки (належного і забороненого)

дипломатичних службовців, особливо враховуючи тенденцію до цифровізації дипломатії, основним інструментом якої на сьогоднішній день є соціальні мережі.

Висновки. Дослідження дозволило сформулювати низку висновків, пропозицій та рекомендацій, основними з яких є такі:

1. Етична поведінка дипломата як державного службовця ґрунтується на принципах державної та дипломатичної служби, визначених Законами України «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу», а також загальних вимогах до поведінки цих осіб, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

2. З прийняттям у 2018 р. Закону України «Про дипломатичну службу» у дипломатичній діяльності почався новий період, який включає відповідну трансформацію етичних норм поведінки дипломатичного службовця.

З урахуванням виконаного аналізу можна дійти висновку, що поняття «*етична поведінка дипломатичного службовця*» охоплює систему соціальних, політичних і правових етичних правил та норм, завдяки яким він може якісно нести дипломатичну службу та бездоганно виконувати покладені на нього органом дипломатичної служби посадові обов'язки. Недотримання цих норм може завдати шкоди не тільки інтересам органу дипломатичної служби, але й національним інтересам нашої держави.

3. Стосовно правового закріплення етичної поведінки дипломатичного службовця, на наш погляд, перш за все необхідно привести у відповідність норми законів України «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу» в частині обов'язку дотримуватися етичних норм та відповідальності за їх порушення як підставу для звільнення з дипломатичної служби. З огляду на це пропонуємо у частині 1 Статті 4. «Основні принципи дипломатичної служби» Закону України «Про дипломатичну службу» пункт 8) викласти у такій редакції: «належне виконання службових обов'язків, додержання трудової дисципліни та **правил етичної поведінки**».

Крім того, у цьому ж Законі пункт б) частини 2 Статті 28. «Підстави для припинення дипломатичної служби» після слів «одноразове грубе порушення посадових обов'язків» доповнити словами «**та правил дипломатичної етики**» і далі по тексту.

4. Важливою нормою відповідальності за порушення етичних норм дипломатичного службовця має слугувати інститут відставки дипломатичних службовців.

5. З урахуванням сучасних викликів дотримання професійної етики дипломата у зв'язку з підвищеною публічністю, у тому числі з огляду на цифровізацію та активне використання дипломатами соціальних мереж, назріла реальна необхідність прийняття проекту **Кодексу професійної етики українського дипломата** як інструменту розвитку професії, забезпечення правомірних очікувань суспільства.

Література:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Редакція від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
2. Про дипломатичну службу: Закону України від 07.06.2018 р. №2449-VIII. Редакція від 07.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>
3. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с. 1000 екз. ББК 87я2. ISBN 966-531-128-X
4. Арістотель А 81 Нікомахова етика / Переклад з давньогрецької Віктор Ставнюк. К. : «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с. ISBN 966-95856-7-8
5. Войтенко А. Б., Якобчук В. П., Пугачова Н. С. Професійна етика державного службовця в контексті ефективності публічного управління *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Електронний журнал Дніпровського державного аграрно-економічного університету. 2020. № 2. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.2.36.
6. Даниленко Ю. С. Правила етичної поведінки державних службовців: поняття і сутність. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. Наукове видання науково-практичного фахового збірника наукових праць «Juris Europensis Scientia». 2019. № 2. С. 54–63. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/2_2019/7.pdf
7. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. №158. Дата оновлення: 28.04.2021. № 72-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text> (дата звернення: 08.01.2022).
8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Редакція від 04.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 08.07.2023).
9. Палагусинець Р. В. Дипломатична служба в системі державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Електронний журнал Дніпровського державного аграрно-економічного університету 2020. № 6. DOI: 10.327.
10. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет: підручник / О. П. Сагайдак ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. 2-ге вид., випр. К. : Знання, 2012. 262 с.
11. Дипломати Майдану: невідомі історії про український МЗС у часи Революції гідності», *Європейська правда* 21 ГРУДНЯ 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/12/21/7090960/>
12. Етика та дипломатія: урок, отриманий з Великобританії, <https://yambary.wordpress.com/2015/09/07/ethics-and-diplomacy-a-lesson-learnt-from-united-kingdom/>

Honcharova Yu., Mishchuk M. Ethical behaviour of a diplomat-civil servant: legal aspect

Summary. The legal regulation of ethical behavior of diplomatic officers as an object of scientific research has until recently been neglected by Ukrainian scholars. International law and the Law of Ukraine “On Diplomatic Service” regulate various aspects of the diplomatic service, focusing on its principles, tasks, functions, rights, privileges and immunities, but ignore the legal side of compliance with ethical norms in the activities of diplomatic officers.

Meanwhile, it is worth noting that often the ethical standards of behavior of a diplomatic officer are closely intertwined with the internationally established norms of diplomatic protocol and etiquette.

Given that diplomatic officers are subject to the civil service legislation, it is advisable to analyze how the issues of ethics and morality in the conduct of civil servants are considered by the scientific community, as well as the existing legal mechanisms that ensure their observance.

The purpose of the article is to highlight the legal aspects of ethical behavior in the activities of a diplomat as a civil servant, to legally enshrine the moral norms of his/her behavior in international law and current Ukrainian legislation, and to identify appropriate approaches to ensuring that Ukrainian diplomats strictly adhere to the norms of professional ethics.

Methods. The legal framework of the study is based on the legislative acts of Ukraine, works of scholars in the field of ethics, ethical behavior and etiquette of civil and diplomatic servants. Due to the combination of general scientific and special methods of cognition, the author managed to process this empirical material and draw his own scientific conclusions.

Key words: civil service, civil servant, diplomatic officer, principles of activity, ethical behavior, rules, norms.